

KAREL OOMS

VERZAMELD IN DESSEL

EXPO

06/12/25 - 04/01/26

Karel Ooms

Dessel, 1845 - Cannes, 1900

Karel Ooms werd op 27 januari 1845 op de Kattenberg in Dessel geboren in een eenvoudig landbouwersgezin. Al vroeg werd duidelijk dat de jonge Ooms teken-talent bezat. Op twaalfjarige leeftijd werd hij met de financiële steun van de gemeente Dessel, leerling aan de Antwerpse academie. In 1865 werd Ooms laureaat van de academie.

Dit hoogtepunt in zijn opleiding werd op een passende wijze gevierd, met een feestelijke ontvangst die de Desselse dorpsgemeenschap had voorbereid. Uit dankbaarheid hiervoor maakte Ooms voor de Sint-Niklaaskerk van zijn geboortedorp twee altaarstukken. Tijdens zijn verblijf aan de Antwerpse academie schilderde Ooms vooral religieuze werken, meestal in opdracht of werken die als een academische oefening mogen beschouwd worden. Zijn aandacht zou stilaan ook naar andere thema's gaan. Zo schilderde hij tussen 1866 en 1869 al drie historische genrewerken, waarin telkens een gegeven uit de antieke oudheid centraal stond.

Historieschilder

In 1871 verliet Karel Ooms, op aanraden van zijn leermeester Nicaise De Keyser, de academie om zich als zelfstandig kunstschilder te vestigen in Antwerpen. Hij begon zich nu uitdrukkelijk voor het historische genre te interesseren. Wel legde hij zich meer toe op thema's uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Vooral de zestiende eeuw, de periode van de Spaanse overheersing in de Nederlanden sprak hem aan. Deze belangstelling voor de zestiende eeuw was typisch voor de kunstenaars en schrijvers uit de negentiende eeuw. Zijn bekendste werk is ongetwijfeld de *Verboden Lezing* (1876), dat zich in het Museum te Brussel bevindt. Het schilderij dat door velen beschouwd wordt als zijn meesterwerk, moet op de eerste plaats tot zijn historische werken gerekend worden, maar door de uitbeelding van de twee centrale figuren is het ook een mooi staaltje van zijn portretkunst.

Zijn faam als historieschilder zorgde ervoor dat Karel Ooms in 1888 en 1889 de opdracht kreeg om twee grote schilderijen te maken voor de Assisenzaal van het Antwerpse justitiepaleis. Als onderwerp hiervoor koos hij de rechtspraak in de zestiende eeuw. Een aantal werken waarin P.P. Rubens, Christoffel Plantijn en Rembrandt centraal staan, sluiten Ooms' historisch oeuvre af. De historische werken van Ooms zijn als realistisch, noch als romantisch te omschrijven. Ooms wist bepaalde verworvenheden van beide richtingen aan te passen in een traditionalistische stijl, waarbij hij de romantische thema's omvormde tot een verstilte werkelijkheid, waarin schijnbaar weinig gebeurt. De emoties in zijn werken waren bijna uitsluitend uit de gelaatsuitdrukkingen van de figuren af te lezen.

Portretschilder

Ondanks de variatie in de onderwerpen van zijn oeuvre is Karel Ooms vooral bekend geworden als portretschilder, een genre dat hij trouwens het beste beheerste. Het oudste portret dat van hem gekend is, is een zelfportret op zestienjarige leeftijd; vermoedelijk een opgelegde oefening aan de academie. Een aantal jaren later in 1864 schilderde hij het portret van Jakobus de Kort, dertiende abt van de abdij van Postel. Dit is het eerst gekende portret dat hij in opdracht heeft uitgevoerd. De grote doorbraak van Ooms als portretschilder zou er vooral komen in de jaren tachtig. In 1881 mocht hij een aantal van zijn werken tentoonstellen in het lokaal van de "Cercle Artistique, Littéraire et Scientifique d'Anvers".

De tentoonstellingen in de "Cercle" toonden vooral werk van conservatieve, academische Antwerpse schilders en waren voor het grote publiek toegankelijk. Ooms stelde er vooral portretten van Antwerpse burgers en hun kinderen voor. Het succes van deze tentoonstelling heeft Ooms als portretschilder bij het Antwerpse publiek bekendgemaakt. De daarop volgende jaren was hij in ieder geval erg actief in dit genre. Tussen 1880 en 1887 schilderde hij ongeveer zeventig portretten. In het totaal heeft hij om en bij de 120 portretten gemaakt, zoals uit één van zijn brieven van 1898 blijkt.

Adel en burgerij

Onder de portretten van Karel Ooms kan men verschillende soorten onderscheiden. De sociale status van de geportretteerde speelde hierbij een grote rol en had zelfs gevolgen voor de stijl en de techniek. Bij de portretten van rijke edellieden en burgers zijn er zowel werken in volle lengte als de halflijfse of busteportretten. Bij deze laatste treffen we nogal wat pendantschilderijen van echtparen aan. De geportretteerden werden afgebeeld in driekwart in vooraanzicht en naar elkaar toegekeerd. Deze schilderijen waren bedoeld om naast elkaar te hangen: de man links en de vrouw rechts. De stijl waarin deze portretten werden uitgevoerd was typisch academisch: de grootste aandacht ging naar het gelaat en een perfect afgewerkte techniek, waarbij een zeker realisme werd nagestreefd en bekomen. Dit realisme werd echter nooit doorgedreven tot een weergave van het lelijke. Karel Ooms streefde er altijd naar om de geportretteerde mooi voor te stellen. De weergave van de waardigheid van de persoon stond hierbij centraal. Typisch was de aandacht die aan de kledij besteed werd. Hoewel de kledij meestal eenvoudig burgerlijk was en de achtergrond neutraal, werden de verschillende kwaliteiten van de gebruikte stof door een andere verftoets of een andere borstelstreek weergegeven.

Familie en kennissen uit Dessel

Ooms portretteerde ook een aantal familieleden en kennissen uit Dessel. Sommigen liet hij poseren in Europese folkloristische of historische kledracht, die hij vermoedelijk van zijn buitenlandse reizen had meegebracht. Opvallend bij deze portretten is dat, hoewel het gelaat verfijnd en zacht geschilderd wordt, de borsteltechniek voor de kledij ruwer is. Bovendien komen door de weinig geposeerde houding en de eenvoud van de voorgestelde personen deze portretten vrij spontaan over. Dat Ooms zijn stijl en vooral zijn borsteltechniek aanpaste aan de sociale status van de geportretteerde blijkt ook uit een drietal portretten van geestelijken, waarin men een gladde academische techniek herkent. De compositie van de werken is klassiek en evenwichtig, de werken munten uit door eenvoud en opvallend is dat de drie geestelijken hun gebedenboek op dezelfde manier vasthouden. Tenslotte zijn er nog een aantal zelfportretten van Ooms. Zijn laatste "Zelfportret met schildersezel" uit 1896 is een pareltje van zijn portretkunst.

Jachttaferelen, landschapsschilderijen, genrewerken en een streepje oriëntalisme

Een laatste deel van zijn oeuvre zou men kunnen omschrijven als "gelegenheidsschilderkunst", die hij in zijn vrije tijd maakte. Het betreft jachttaferelen, landschapsschilderijen, genrewerken en oriëntalistische stukken. Zijn welstand liet hem toe om verre reizen te maken. In 1893 vinden we hem in gezelschap van zijn vrienden Piet Van der Ouderaa en Max Roosees in Palestina en Egypte. Hij vond er de inspiratie voor een aantal oriëntalistische schilderijen. Dichter bij huis, in Dessel namelijk, schilderde hij een viertal kleine landschapjes, waaronder een jachttafereel in de Kleine Heide en zijn geboortehuis op de Kattenberg.

De laatste levensjaren

Op 17 november 1897 huwde Karel Ooms mevrouw Edith van Eersel, weduwe van baron Emile della Faille. Zij betrok een prachtig herenhuis in de Warandestraat in Antwerpen, waar zij een enorme verzameling kunstvoorwerpen en schilderijen bewaarde. Het echtpaar Ooms bracht de wintermaanden door in haar villa in het Zuid-Franse Cannes. Karel Ooms die aan een hartkwaal leed, kon daar genieten van een milder klimaat. Op 18 maart 1900 overleed Karel Ooms in Cannes, op nauwelijks 55-jarige leeftijd. Hoewel Ooms' borsteltechniek soms vrij modern aandoet, was hij geen vernieuwend schilder. Zijn eclectische academische kunst viel echter wel in de smaak van een nogal conservatief Antwerps publiek, dat zich op een vertrouwde manier wilde laten portretteren en dit door een even traditionalistische als talentvolle kunstenaar.

PORTRETTEEN EN SCHILDERIJEN

1. Portret van Juul vander Voort

2. Portret van een vrouw

Olieverf op doek, 70 x 55 cm - 1898

Verzameling gemeente Dessel

De Antwerpse adel en burgerij lieten zich graag door Karel Ooms portretteren. Heel wat van die werken zijn busteportretten.

De geportretteerde wordt meestal afgebeeld in driekwart en in vooraanzicht met een neutrale achtergrond. De aandacht gaat vooral naar het gelaat, dat ook het sterkst wordt belicht.

Het portret van Juul vander Voort werd na zijn dood geschilderd, op basis van foto's uiteraard. Ook zijn broer Emile vander Voort werd postuum door Karel Ooms geportretteerd. Van dat werk is de kwitantie bewaard gebleven. Ooms schilderde het voor de prijs van 2.390 frank: dit geeft aan hoeveel hij voor een portret kon vragen.

We weten niet wie de vrouw is. Het schilderij is wel exact even groot als dat van Juul vander Voort en het werd ook in 1898 gemaakt. Of het zijn echtgenote is, blijft een vraagteken. De twee schilderijen passen wel bij elkaar als een voorbeeld van pendantportretten die Karel Ooms van echtparen maakte. Pendantportretten zijn uitgevoerd in dezelfde stijl, ze zijn van hetzelfde formaat en horen bij mekaar. De geportretteerden worden op dezelfde manier afgebeeld en naar elkaar toegekeerd. Pendantschilderijen zijn bedoeld om naast elkaar te hangen: de man links en de vrouw rechts.

3. Portret van een kind, meisje met blond haar

Olieverf op doek, 60 x 50 cm - 1881

Verzameling gemeente Dessel

Een zeer mooi portret van een kind met een tuiltje veldbloemen in haar handen. Het meisje houdt haar hoofd lichtjes schuin naar rechts en kijkt dromerig in de verte. De mooie groene achtergrond, de kleurige bloemen en het witte kleedje zorgen voor een fris geheel. Het kind was waarschijnlijk het overleden dochttertje van "den heer J.A. Pourveur"; zo is te lezen in het tijdschrift De Vlaamsche School van 1881.

4. Portret van Anna Havenith

Olieverf op doek, 75 x 104 cm - 1872

Verzameling gemeente Dessel

Langdurige bruikleen van Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

Karel Ooms maakte portretten van "Mr en Mevr Hubert Havenith en hun dochters Gabrielle, Anna, Sophie". De portretten van Hubert Havenith (1818-1874) en zijn vrouw Marie-Josephine Pauwels (1821-1898) zijn niet geda-teerd, maar werden ongetwijfeld samen als pendantportretten gemaakt. Dit schilderij van Anna (1852-1928) is van 1872, ze was toen 20 jaar oud. De schilderijen van haar zussen Gabrielle (1850-1933) en Sophie (1853-1910) zijn waarschijnlijk ook van dat jaar. In De Vlaamsche School van 1872 lezen we immers: "Karel Ooms trok zich beter uit den slag met zijne afbeeldsels der juffrouwen H."

5. Portret van een jonge vrouw in een zwarte zijden jurk

Olieverf op doek, 104 x 75 cm - 1872
Verzameling Rudy Lenaerts

De titel is een omschrijving, die bij de verkoop op een veiling gehanteerd werd. Meer weten we over dit schilderij niet met zekerheid. Maar het werk is even groot als dat van Anna Havenith en het dateert ook uit 1872. De kans is zeer groot dat het een van de twee zussen van Anna is, misschien wel Gabriëlle.

6/7. Mijnheer en mevrouw De Man (?)

Olieverf op doek, ovaal, 68 x 84 cm - 1868
Verzameling gemeente Dessel
Langdurige bruikleen van Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

Meer dan vijftien jaar geleden werden deze schilderijen te koop aangeboden als portretten van mijnheer en mevrouw De Man. Toen Karel Ooms op twaalfjarige leeftijd naar de academie in Antwerpen trok, logeerde hij bij de "*brave familie De Man*". In de voormiddag liep Karel school aan het atheneum en in de namiddag volgde hij de lessen aan de academie. Hij werkte er onder leiding van directeur Nicaise De Keyser zelf. Het was bij handelaar Jan De Man (1824-1902) dat Karel Ooms verbleef. Zijn zus Catharina Ooms was er in 1854 als dienstmeid al komen inwonen. Jan De Man bleef ongehuwd. Er was dus geen mevrouw De Man. Karel Ooms bleef bijna dertig jaar bij De Man inwonen, op een viertal adressen in Antwerpen.

Toen Ooms deze portretten in 1868 schilderde, was hij nog maar 23 jaar. Ze hebben hetzelfde formaat, dezelfde kader, dezelfde uitstraling.... Ze horen samen en ze zijn al die jaren samengebleven. Ze werden niet als pendantportretten gemaakt: ze kijken niet in mekaars richting. Het was dus allicht geen echtpaar. Ooms schilderde een portret van Jan De Man, maar dat was in 1874. Maar wie zijn het dan? Andere mensen uit de familie De Man? We hebben er voorlopig het raden naar.

8. Portret van een vrouw

Olieverf op paneel, 48 x 58 cm - 1877
Verzameling Rudy Lenaerts

Portret van een vrouw uit 1877 dat in 2023 op een veiling in Antwerpen verkocht werd: meer weten we niet over dit schilderij. Bij een veiling gaat heel dikwijls de context waarin een schilderij tot stand kwam verloren en verdwijnt de naam van de geportretteerde in de anonimiteit.

Het gebeurde niet zoveel dat Karel Ooms een schilderij, en zeker een portret van dit formaat op hout schilderde en niet op doek.

9. Portret van Elisabeth Verdonck, Ooms' moeder

Olieverf op doek, 65 x 54 cm - 1868

Verzameling gemeente Dessel

In 1868 schilderde Karel Ooms een prachtig portret van zijn moeder, Elisabeth Verdonck (Dessel, 1800-1877). Het portret werd in bijna dezelfde stijl en gladde techniek als zijn adel- en burgerijportretten van latere data uitgevoerd. Zijn moeder is, net zoals de adellijke dames, heel waardig voorgesteld. Ondanks haar minder rijkelijke kledij en bescheiden juwelen dwingt zij door haar waardige pose en zeer verzorgd uiterlijk eerbied af.

Elisabeth Verdonck was 68 jaar toen ze door haar zoon geportretteerd werd. Ze poseerde in haar beste Kempische kledij, die alleen op zondag of bij feesten uit de kast kwam. Om haar schouders droeg ze een omslagdoek, een soort sjaal meestal in de vorm van een driehoek, die boven de bovenkleding gedragen werd en ook neusdoek genoemd werd. Op haar hoofd had ze een elegante kanten muts, aan haar hals hing een mooi juweel, waarschijnlijk het enige dat ze bezat. De rechterhand met de trouwring lag discreet boven op de linkerhand, een niet onbelangrijk detail: Jan Ooms (Dessel, 1799-1856), haar echtgenoot was al twaalf jaar dood. Door de donkere kledij en de bruine achtergrond trekt haar gelaat, dat heel zacht weergegeven is, alle aandacht naar zich toe.

10. Portret van Maria Catharine Loeyen

Ets, 15 x 10,5 cm - 1882

Verzameling gemeente Dessel

In 1880 was Karel Ooms een van de stichtende leden van de "Vereeniging der Antwerpsche etsers". De vereniging gaf jaarlijks een album uit met een reeks etsen, gekozen uit werk van de leden. Er zijn maar drie etsen van de hand van Karel Ooms bekend. Deze ets toont een portret van Maria Catharine Loeyen (Dessel, 1817-1886). Zij was gehuwd met Petrus Smits (Dessel, 1815-1875). Het echtpaar woonde op de Kattenberg en Karel Ooms heeft hen in 1874 op twee kleine schilderijtjes (olieverf op doek, 34 x 23 cm) geportretteerd. De ets is een exacte kopie van het schilderijtje van de vrouw.

11. Portret van een man op middelbare leeftijd

Olieverf op paneel, 30 x 40 cm - 1879

Verzameling gemeente Dessel

Langdurige bruikleen van Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

Het is niet geweten wie hier afgebeeld wordt. Dit portret wijkt wel enigszins af van de meeste andere gekende portretten van Karel Ooms. Zo is het werk heel wat kleiner dan de meeste andere portretten van zijn hand. Bovendien is dit één van de twee portretten die we kennen, waarbij de geportretteerde helemaal in profiel afgebeeld wordt. Door de donkere achtergrond en de kledij gaat de aandacht onmiddellijk naar het gezicht van de geportretteerde.

12. Portret van een pastoor, zittend op een stoel

Olieverf op doek, 70 x 55 cm - 1865

Verzameling gemeente Dessel

In zijn linkerhand houdt de man een gebedenboek vast. Door de typisch zwarte priesterkledij en de donkere achtergrond trekken het gelaat en de handen van de priester de aandacht. Dit zien we ook in het portret van pastoor Verrees. De stoel waar de priester op zit, brengt wel iets meer kleur in de achtergrond. Ooms schilderde dit portret in 1865, het jaar waarin hij laureaat werd aan de academie en in Dessel uitgebreid gevierd werd. Zou deze onbekende man Wilhelm Huybregths kunnen zijn, die toen pastoor van Dessel was?

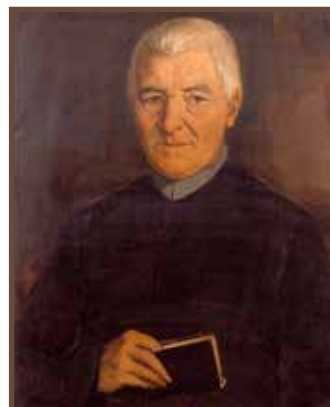
13. Portret van pastoor Verrees

Olieverf op doek, 55 x 65 cm - niet gedateerd

Verzameling gemeente Dessel

Langdurige bruikleen van Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

Antoon Verrees (Mol, 1824 - Turnhout, 1904) was pastoor van de Sint-Niklaaskerk van Dessel van 1872 tot 1901. Karel Ooms portretteerde hem in een vaag geschilderd interieur. Hij wordt frontaal voorgesteld en houdt zijn gebedenboek vast. Het gelaat van de priester trekt de aandacht. Het portret wordt vooral gekenmerkt door eenvoud, zowel in het coloriet als in de kledij en de houding van de geestelijke.

14. Halfnaakt zelfportret

Papier gekleefd op hout, 93 x 70 cm - niet gedateerd
Verzameling gemeente Dessel

Dit halfnaakt zelfportret is waarschijnlijk een oefening uit zijn academietijd. Ooms stelde zichzelf voor tegen een vlakke achtergrond. Het licht komt van links en valt op het bovenlichaam. Deze duidelijke aanduiding van de lichtbron is classicistisch. De grootste aandacht werd besteed aan het gelaat. Het werk lijkt ook niet voltooid te zijn. Het is één van de weinige naakten, die gekend zijn in het oeuvre van Ooms. Het moet misschien binnen de context van de Prijs van Rome geplaatst worden. Als onderdeel van de voorbereidende proef van deze wedstrijd moesten de kandidaten onder meer "een torso naar levend model" schilderen.

15. Zelfportret

Olieverf op doek, 70 x 60 cm - niet gedateerd
Verzameling Rudy Lenaerts

We kennen vijf zelfportretten van Karel Ooms. Het eerste schilderde hij toen hij zestien jaar oud was. Het mooiste is ongetwijfeld het "Zelfportret met schildersezel" uit 1896 (olieverf op doek, 113 x 89 cm, KMSK Antwerpen). Op dit werk komt de schilder, verfpalet in de hand een beetje verbaasd kijken wie hem stoort tijdens zijn werk. Ooms schilderde het waarschijnlijk in de periode 1875-1880. De gelijkenis met de foto op zijn kaart van exposant op de Wereldtentoonstelling in Parijs in 1878 is alvast groot.

16. De opvoeding van Tiberius en Caius Gracchus

Vorstudie, olieverf op doek, 30 x 40 cm - 1866
Verzameling gemeente Dessel
Langdurige bruikleen van Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

De Romeinse vrouw Cornelia, dochter van de veldheer Scipio en haar twee zonen, Tiberius en Caius Gracchus worden in een piramidale compositie voorgesteld. Het tafereel verwijst naar de uitspraak van Cornelia dat haar kinderen haar mooiste juwelen, haar grootste rijkdom waren. Het origineel bevindt zich in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van België te Brussel (olieverf op doek, 180,8 x 80 cm, 1866). De compositie van de voorstudie werd in het origineel bijna volledig overgenomen. De voorstudie is niet volledig uitgewerkt. Vooral het gelaat van de personages is slechts schematisch weergegeven.

17. De Verliefdten

Olieverf op doek, 52 x 36 cm - 1871
Verzameling gemeente Dessel

Karel Ooms combineert hier een genretafereel (een verliefd koppeltje), met een historische tafereel (de personages dragen een Grieks-Romeinse klederdracht) en plaatst het geheel in een idyllisch landschap. De originele titel is meer dan waarschijnlijk "Jong leven of een eerste liefde", waarover men in De Vlaamsche School van 1871 kan lezen dat het verkocht werd aan een zekere mijnheer d'Huyvetter. Het schilderij werd in 1995 door FBFC-International aan de gemeente Dessel geschonken naar aanleiding van 35 jaar FBFC in Dessel. In de verzameling van The Winnipeg Art Gallery in Winnipeg (Canada) bevindt zich een identiek werk dat ook in 1871 gemaakt werd. Het is wel bijna dubbel zo groot (109 x 78,7 cm) en het wordt er "Arcadia" genoemd, een verwijzing naar het utopisch land vol bloemen, fruit en bossen, helder water, vogelzang en een eeuwige zomer.

18. Zuiderse vrouw met halssnoer

Olieverf op paneel, 36 x 27 cm - 1872

Verzameling gemeente Dessel

In 1872 was Ooms nog maar 27 jaar oud. Hij was zeer productief, zocht nog zijn eigen weg en stijl en schipperde daarbij tussen portretten wat zijn specialiteit zou worden, en werken met een historische en/of exotische tint zoals dit schilderij. Een jonge zuiderse vrouw kijkt glimlachend naar een sieraad dat ze in haar hand houdt. Misschien had ze het net als geschenk gekregen.

19. Rubens in zijn atelier omringd door zijn familie

Olieverf op doek, 47 x 80 cm - 1890

Verzameling Rudy Lenaerts

In het oeuvre van Karel Ooms zijn een vijftal werken gewijd aan episodes uit het leven van Pieter Paul Rubens. Hier zit de oudere Pieter Paul Rubens in een zetel in zijn atelier in het gezelschap van zijn tweede vrouw Hélène Fourment, hun vier jonge kinderen en twee mannen. Het schilderij is niet helemaal uitgewerkt, het was een voorstudie en "reductie" voor een gelijkaardig groter werk, waarvan we geen afbeelding hebben, we het formaat niet kennen en ook niet weten waar het zich bevindt.

20. De waarzegster - kaartlegster

Olieverf op paneel, 31,5 x 25 cm - niet gedateerd

Verzameling Rudy Lenaerts

Is dit een voorstudie of een werk dat onafgewerkt gebleven is? Er is in ieder geval geen grotere versie van bekend. Het is een genrewerk met een historische inslag. Een oude vrouw staat gebogen over een tafel waarop zij haar kaarten uitgespreid heeft. Ze wijst naar een kaart die ze leest. Een jong koppel in renaissance kledij kijkt toe. Hun lichaamstaal en gezichten verraden dat ze schrikken van de voorspellingen van de waarzegster.

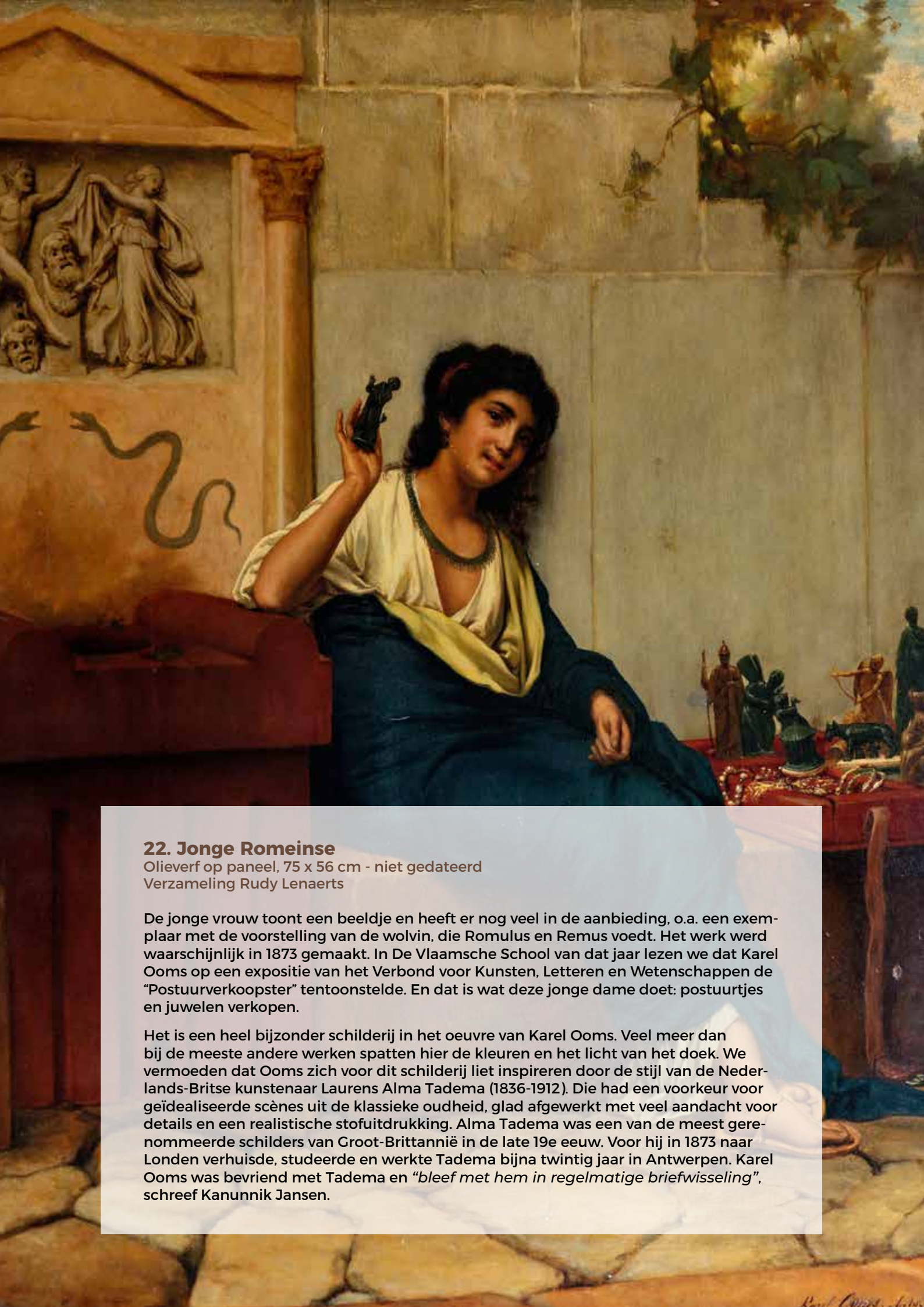
21. Twee allegorieën

Olieverf op paneel, 22 x 22 cm - 1870

Verzameling Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

Dit houten paneeltje stelt twee vrouwenfiguren voor. Het werd geschilderd voor een achthoekige kader. Een halfnaakte vrouw grijpt een andere vrouw vast, die zich verweert. De kledij en de kapsels doen denken aan de klassieke oudheid. In de jaren 1870 schilderde Ooms meerdere historische werken waarvan er verschillende in de oudheid gesitueerd werden. In de nalatenschap van de weduwe van Karel Ooms bevond zich een werkje waarvan het formaat met dit paneeltje overeenkomt: "2 Allégories: Force – Intelligence". Zien we hier de "kracht" die probeert om "het verstand" te overheersen?

22. Jonge Romeinse

Olieverf op paneel, 75 x 56 cm - niet gedateerd
Verzameling Rudy Lenaerts

De jonge vrouw toont een beeldje en heeft er nog veel in de aanbieding, o.a. een exemplaar met de voorstelling van de wolvin, die Romulus en Remus voedt. Het werk werd waarschijnlijk in 1873 gemaakt. In De Vlaamsche School van dat jaar lezen we dat Karel Ooms op een expositie van het Verbond voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen de "Postuurverkoopster" tentoonstelde. En dat is wat deze jonge dame doet: postuurtjes en juwelen verkopen.

Het is een heel bijzonder schilderij in het oeuvre van Karel Ooms. Veel meer dan bij de meeste andere werken spatten hier de kleuren en het licht van het doek. We vermoeden dat Ooms zich voor dit schilderij liet inspireren door de stijl van de Nederlands-Britse kunstenaar Laurens Alma Tadema (1836-1912). Die had een voorkeur voor geïdealiseerde scènes uit de klassieke oudheid, glad afgewerkt met veel aandacht voor details en een realistische stofuitdrukking. Alma Tadema was een van de meest gerespecteerde schilders van Groot-Brittannië in de late 19e eeuw. Voor hij in 1873 naar Londen verhuisde, studeerde en werkte Tadema bijna twintig jaar in Antwerpen. Karel Ooms was bevriend met Tadema en "bleef met hem in regelmatige briefwisseling", schreef Kanunnik Jansen.

23. Verboden lezing

Olieverf op doek, 136 x 108 cm - 1884

Verzameling Rudy Lenaerts

In 1876 schilderde Karel Ooms de Verboden Lezing (olie op doek, 136 x 108 cm). Het is misschien niet zijn mooiste werk, maar wel zijn bekendste. De Verboden Lezing is een combinatie van een historisch genrewerk, een religieus werk, én er is veel aandacht besteed aan het portretteren van de personages. De Katholieke kerk moedigde het lezen van de bijbel door gewone gelovigen niet aan en verbood uitgaven en vertalingen die als ketters beschouwd werden. Met de komst van het protestantisme in de 16e eeuw kwamen heel wat edities van de bijbel op de lijst van de verboden boeken, die in 1559 werd ingesteld.

Op de Verboden Lezing zien we een oude man die in een studeerkamer aan een tafel zit en samen met een jong meisje een protestantse bijbel leest. Ze worden verrast door onverwacht bezoek en draaien hun hoofd in de richting van de bezoeker. De man kijkt bezorgd, op het gezicht van het meisje is angst te lezen; ze probeert vlug het boek dicht te klappen. Ooms is erin geslaagd om het verrassingseffect in het tafereel perfect uit te drukken. De gelaatsexpressie van de twee figuren en de beweging die het meisje maakt, zorgen voor een dramatisch accent. De portretschilder die Ooms was, besteedde veel zorg aan de gezichten. Ze staan centraal in de compositie en trekken de aandacht.

Ooms nam in 1876 met het werk deel aan de jaarlijkse tentoonstelling van het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen. *"Het tafereel genoot grooten bijval"*, lazen we in De Vlaamsche School. Het schilderij werd nog hetzelfde jaar aangekocht door de overheid en bevindt zich in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Brussel. In 1884 maakte Karel Ooms een tweede versie van de Verboden Lezing, die qua formaat en voorstelling identiek is aan het schilderij van 1876. De versie uit 1884 bevond zich in de Warder Painting Collection (Clark County Public Library, Springfield, Ohio) en werd in maart 2013 op een veiling in de Verenigde Staten verkocht. Het was een tot dan toe onbekende versie van de Verboden Lezing. Misschien werd ze op bestelling gemaakt en wou Karel Ooms zelf daar geen ruchtbaarheid aan geven. Op deze tentoonstelling is het een pronkstuk.

Nog een jaar later, in 1885 schilderde Karel Ooms de Verboden Lezing voor een derde keer, zij het in een verkleinde versie (61 x 46 cm) en op hout. Vermoedelijk maakte hij die versie voor zichzelf. Het werk bleef in ieder geval in zijn bezit en werd in 1922 geveild toen de kunstcollectie van mevrouw Ooms onder de hamer ging. Het dook in 1999 weer op bij Kunstgalerie De Vuyst in Lokeren en hing in 2000 op de retrospectieve tentoonstelling Karel Ooms in 't Kristallijn in Mol-Rauw.

Karel Ooms kon allicht niet vermoeden dat de Verboden Lezing een eigen leven ging leiden. Het werk werd heel veel gereproduceerd: in boeken en tijdschriften, op postkaarten, tot op blikken koekendozen en borduurpatronen toe. Het werd door ontelbare amateurschilders gekopieerd. In 1937 schreef Kanunnik Jansen: *"Als menig ander kunstenaar zal vergeten zijn, zal K. Ooms toch nog aangehaald worden, al was het maar om zijn Verboden Lezing uit het Museum van Brussel, een perel uit de Belgische schildersschool der 19e eeuw, geheel de wereld door verspreid."* Door het thema is de Verboden Lezing altijd bekend geweest in protestantse milieus. Maar dat kan niet de enige verklaring zijn voor de populariteit, die het werk lange tijd genoot.

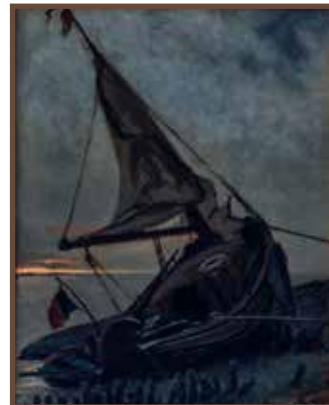

24. Zeilboot

Olieverf op paneel, 36 x 27 cm - 1891
Verzameling gemeente Dessel

Een pittig paneeltje met een zeilboot, die op de oever van een baai lijkt gestrand te zijn. De zeilen zijn nog niet gereefd en twee strakgespannen touwen houden de gevaarlijk overhellende boot op zijn plaats. Links werkt een man van op een roeibootje aan het roer dat nog half in het water hangt. Het grijze water wordt van de donkerblauwe wolken gescheiden door een laatste streep licht van de ondergaande zon.

Het geel en rood van de nationale driekleur steken fel af tegen het warme bruin van de boot. Het is een zeer speciaal schilderijtje, want het is een voor Karel Ooms atypisch werk. Het is gedateerd en gehandtekend. Zonder de handtekening en/of andere documentatie zou men dit werkje niet snel aan Ooms toewijzen.

25. Tempête dans la méditerranée

Olieverf op doek, 34,5 x 69,5 cm - 1893
Verzameling gemeente Dessel

26. Jezus en zijn leerlingen op het meer van Galilea

Olieverf op doek, 77 x 200 cm - 1894
Verzameling gemeente Dessel

Op 16 februari 1893 vertrok Karel Ooms aan boord van een stoomschip uit de haven van Marseille. In het gezelschap van zijn vrienden Piet Van der Ouderaa en Max Roosees scheepte hij in voor een reis naar Palestina en Egypte. Die dag was het in het noordwesten van de Middellandse zee heel onstuimig weer en drie vierde van de reizigers werd zeeziek, inclusief Ooms. De storm maakte indruk, want Ooms verwerkte hem in het schilderij *“Tempête dans la méditerranée (effet de liane). Le Sillage du navire”*. Het kielwater van het schip op de woelige zee wordt in de titel vergeleken met het effect van een slingerplant, een liaan.

Een jaar later, in 1894 schilderde Ooms *“Jezus en zijn leerlingen op het meer van Galilea”*. Het schilderij heeft hetzelfde motief, maar het formaat is veel groter en rechts op de voorgrond voegde Ooms een bootje toe waarin Jezus en zijn leerlingen zitten. Wat in de kleinere versie een zeezicht was, veranderde in de grote versie in een genretafereel met een religieus thema. In dit werk koos Karel Ooms niet voor Christus die de storm bedaart, maar voor de storm. In dit grote, donkere schilderij valt het maanlicht dat nog door de wolken priemt, op de grote, wilde golven die genadeloos inbeuken op het bootje met Jezus en zijn volgelingen.

Twee mannen proberen het bootje dat zijn zeil al verloren onder controle te houden. Jezus, die in het bootje als enige fel belicht is, slaapt rustig verder tot zijn leerlingen hem wakker maken en hij *“zich met een dwingend woord tot de winden en de zee richtte en het water volmaakt stil werd”* (Mattheus, 8, 23-27).

27. Alle standen eren het gerecht

Vorstudie, olieverf op doek, 36 x 105 cm - 1889
Verzameling gemeente Dessel

De assisenzaal van het oude Antwerpse justitiepaleis is gedecoreerd met vijf monumentale geschiedkundige taferelen, die betrekking hebben op het rechtswezen in de 16de en 17de eeuw. Een daarvan, "Onschuld door de wet beschermd" (11 x 4,5 meter) is van de hand van Karel Ooms. Hij kreeg de opdracht in 1886. Drie jaar later werd hem gevraagd om een schilderij te maken voor de gaanderij aan de achterkant van diezelfde assisenzaal. "De Gerechtigheid is de toevlucht van alle standen der samenleving" (10 x 3 meter) werd in 1891 geplaatst. Het is een allegorische voorstelling van de Gerechtigheid die geblinddoekt de weegschaal ophoudt voor vertegenwoordigers van alle maatschappelijke standen: rijk en arm, edelen, burgers, boeren, bisschoppen, kunstenaars, arbeiders, ... De opbouw van deze voorstudie, is ook terug te vinden in het voltooide werk. De figuren die de Gerechtigheid omringen zijn op het voltooide werk niet helemaal dezelfde als op de voorstudie. Zo komt de figuur rechts met het rode vaandel niet voor op het voltooide werk.

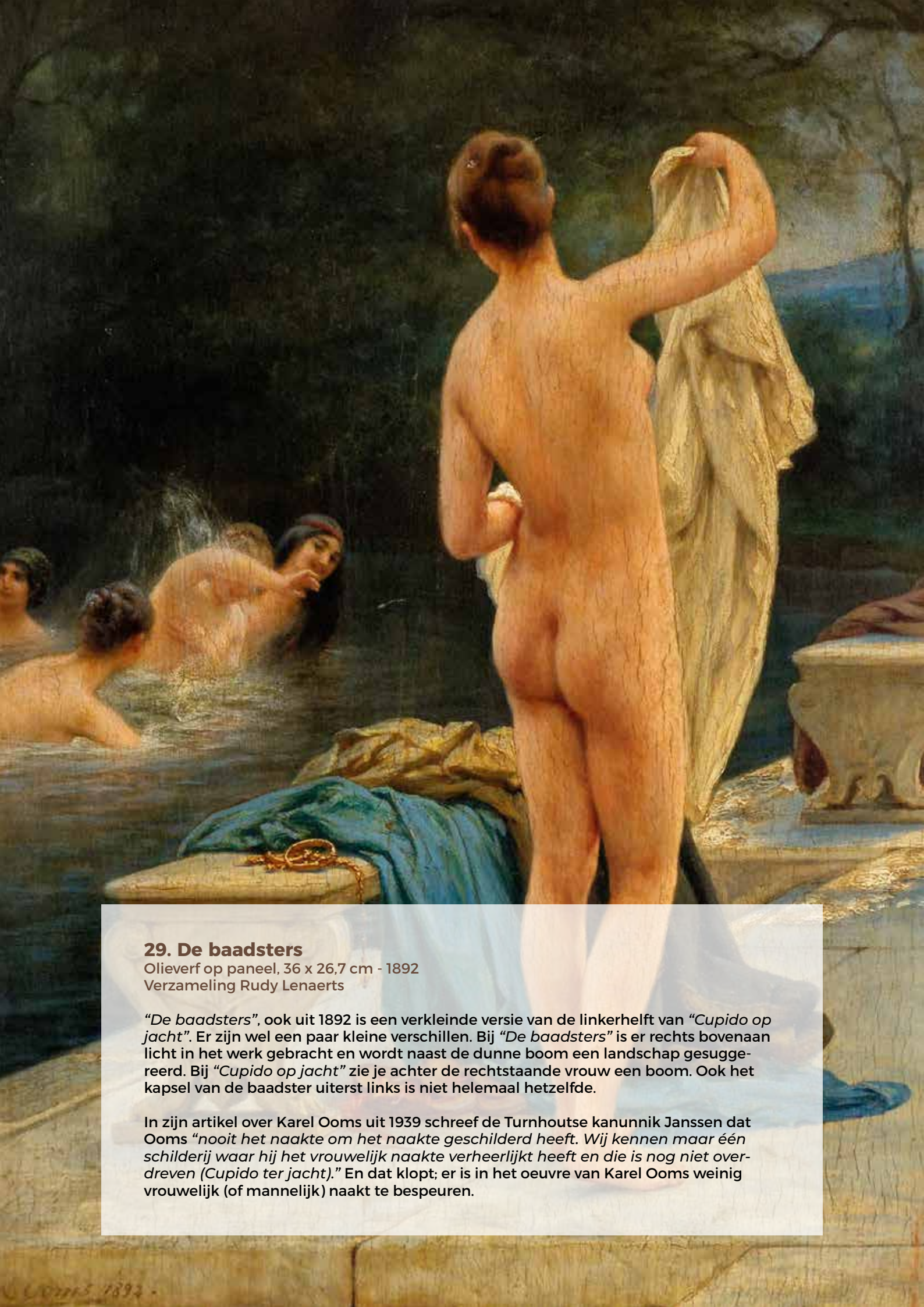
28. Cupido op jacht

Vorstudie. Olie op paneel, 45 x 58 cm -
niet gedateerd
Verzameling Rudy Lenaerts

In 1892 schilderde Karel Ooms "Cupido op jacht" (olieverf op paneel, 104 x 142 cm), waarvan we alleen een oude zwart-wit-afbeelding hebben én een beschrijving: "*Des jeunes filles se baignent. L'une d'elles debout se prépare à s'habiller, tandis qu'une autre s'est assise sur un banc de marbre, près d'un jeune homme. Cupidon, l'arc à la main, les épie.*"

Deze niet gedateerde voorstudie werd in mei 2025 geveild in Antwerpen. De twee figuren op de marmeren bank zijn duidelijk vrouwen. Ook op de zwart-wit-foto van het origineel betwijfelen we of de tweede figuur op de marmeren bank wel een "jeune homme" is. Hij/Zij heeft wel heel vrouwelijke gelaatstreken en dito haar. Zit er misschien een dubbele bodem in dit werk? Cupido bespioneert het tafereel wel, maar hij laat zijn boog om zijn schouders hangen.

29. De baadsters

Olieverf op paneel, 36 x 26,7 cm - 1892
Verzameling Rudy Lenaerts

"De baadsters", ook uit 1892 is een verkleinde versie van de linkerhelft van "Cupido op jacht". Er zijn wel een paar kleine verschillen. Bij "De baadsters" is er rechts bovenaan licht in het werk gebracht en wordt naast de dunne boom een landschap gesuggereerd. Bij "Cupido op jacht" zie je achter de rechtstaande vrouw een boom. Ook het kapsel van de baadster uiterst links is niet helemaal hetzelfde.

In zijn artikel over Karel Ooms uit 1939 schreef de Turnhoutse kanunnik Janssen dat Ooms *"nooit het naakte om het naakte geschilderd heeft. Wij kennen maar één schilderij waar hij het vrouwelijk naakte verheerlijkt heeft en die is nog niet over-dreven (Cupido ter jacht)."* En dat klopt; er is in het oeuvre van Karel Ooms weinig vrouwelijk (of mannelijk) naakt te bespeuren.

30. Edelman met twee meisjes

Olieverf op doek, 38 x 46 cm - 1875
Verzameling Rudy Lenaerts

Wie de man en de twee meisjes in dit rijke historische interieur moeten voorstellen, is niet geweten. Er is geen enkele titel in de lijst met werken van Karel Ooms die aan dit doek kan gekoppeld worden. De man ziet er een hoogwaardigheidsbekleder uit: een keizer, een koning, een edelman...?

31. De mooie Ottomaanse

Tekening, 35 x 26 cm - 1880
Verzameling Rudy Lenaerts

Deze jonge Ottomaanse vrouw wordt afgebeeld met een mand vol fruit (sinaasappelen?). Ze draagt een mooi halssnoer en dito oorbellen. Zoals je van Karel Ooms kan verwachten is de meeste zorg besteed aan het gezicht van de vrouw. Links bovenaan lees je dat hij deze tekening schonk voor een liefdadigheidstombola van de officieren van het Antwerpse garnizoen: *"Offert à la tombola de charité, organisée par les Officiers de la garnison d'Anvers. K. Ooms. 22/1 1880"*. Er zijn weinig tekeningen van Karel Ooms die in de handel opduiken. Een etiket op de achterkant leert dat de tekening in 1930 door iemand gekocht werd voor 235 frank. Ze werd de laatste keer geveild op 11 september 2012.

32. Blinde man die op een lier speelt

Olieverf op paneel, 28 x 36 cm - 1866
Verzameling Rudy Lenaerts

Dit historisch werk situeert zich in de klassieke oudheid. Een man zit in een portaal en speelt op een lier. Zijn gesloten ogen suggereren dat hij blind is. Het meisje naast hem lijkt met haar uitgestrekte linkerhand een aalmoes te vragen. Is het een bedelaar met zijn kind? Of stelt het tafereel Homerus voor; de *"blinde bard"*, die op een lier speelde terwijl hij zijn verhalen vertelde?

33. Heilige Barbara

Vorstudie, olieverf op paneel, 18 x 20 cm - 1866
Verzameling Rudy Lenaerts

Karel Ooms maakte deze voorstudie voor het gelijknamige werk dat in de Sint-Gertrudiskerk in Wetteren hangt (olieverf op doek, 200 x 149 cm, 1866). De heilige wordt afgebeeld met een aureool en een krans op haar hoofd. In haar linkerhand draagt ze de martelaarspalm, terwijl haar rechterhand steunt op een zwaard, een verwijzing naar het zwaard waarmee ze door haar vader onthoofd werd.

34. Hemelvaart van Christus

Vorstudie, olieverf op doek, 41 x 50 cm - 1866
Verzameling Rudy Lenaerts

In 1865, Karel Ooms was toen twintig jaar, werd hij laureaat van de Antwerpse academie, een gebeurtenis die niet onopgemerkt zou voorbijgaan, zeker niet in Dessel. Op 11 mei werd de kersverse primus ontvangen in zijn geboortedorp met een groot feest. Ooms uitte zijn dank voor de vele felicitaties en eerbetuigingen met twee schilderijen, die hij maakte voor de kerk van Dessel. Sindsdien tooien "Onze-Lieve-Vrouw geeft de rozenkrans aan de H. Dominicus" en de "Hemelvaart van Christus" (beiden: olie op doek, 171 x 108 cm, 1868) de zijaltaren van de Sint-Niklaaskerk.

35. De verschijning aan de Heilige Theresia

Vorstudie, olieverf op paneel, 31 x 46 cm - 1867
Verzameling Rudy Lenaerts

Theresia van Lisieux (1873-1897) was een Franse heilige, patrones van de missionarissen en van Frankrijk. Toen ze als kind langdurig ziek was, bad ze tot het Maria-beeld, voorstellende Maria op een wolk, boven haar bed. Op een dag glimlachte dat beeld naar Theresia en ze genas volledig. Ze was nog maar veertien toen ze intrad in de Orde van de Ongeschoeide Karmelietessen in Lisieux. Ze stierf op 24-jarige leeftijd aan tuberculose.

Maria staande op een wolk en gekleed in het habijt van de Karmelietessen verschijnt aan de Heilige Theresia, die ook gekleed als Karmelietes geknield op de grond zit. Twee engelen komen aangevlogen met een krans. Bovenaan in het midden waakt de Heilige Geest in de gedaante van een duif over het tafereel.

36. De bewening van Christus

Olie op Doek, 32 x 45 cm - 1871
Verzameling Rudy Lenaerts

Christus is van het kruis gehaald, zijn dode lichaam rust op de schoot van zijn geknielde moeder. Maria spreidt haar armen en kijkt ontredderd naar boven alsof ze aan God vraagt wat hij heeft laten gebeuren. De treurende vrouw, die de linkerhand van Christus tegen haar gezicht houdt, is allicht Maria-Magdalena. Haar linkerschouder en een deel van haar rug zijn opvallend ontbloot. Achteraan huilt een vrouw uit op de schouder van een man, misschien Johannes de Evangelist. Vooraan liggen drie nagels waarmee Christus aan het kruis geslagen werd en staat een kom met een doek (?) en water dat door het bloed van Christus roodgekleurd is.

Ook in 1867 schilderde Ooms een "Bewening van Christus" (olieverf op paneel, 32,5 x 24,5 cm, privéverzameling), in een andere compositie. Het werk van 1871 is het laatst gekende schilderij met een religieus thema van de jonge Ooms.

37. De kroning van het OLV-beeld in de Antwerpse kathedraal

Vorstudie, olie op doek, 44 x 36 cm - 1899
Verzameling gemeente Dessel

In 1899 schilderde Karel Ooms het medaillon voor een processievaandel van de gilde van Onze-Lieve-Vrouwe Lof in de Antwerpse kathedraal. Het vaandel wordt bewaard in de gelijknamige kapel en werd geschonken door Edith van Eersel, de echtgenote van Ooms. De aanleiding was de kroning van het Mariabeeld in de kathedraal in 1899. Met die kroning herdacht men de vijfhonderdste verjaardag "der groote Processie". Deze voorstudie moest dienen om de opdrachtgevers een idee te geven van hoe het origineel zou worden. Heel wat figuren op het medaillon zijn geïdentificeerd. Dit schilderij is het laatste werk van Karel Ooms met een religieus thema of in ieder geval een religieuze context. De "Kroning" is bovendien één van de laatste werken die Ooms geschilderd heeft.

38. Zicht op een Oosterse haven

Olie op doek, 46 x 55 cm - niet gedateerd
Verzameling Rudy Lenaerts

Een haven, ergens in het Midden-Oosten baadt in de zon. Op de achtergrond zie je een stad, maar de aandacht van de toeschouwer wordt naar het linkerdeel van het schilderij getrokken. Een kleurrijke boot ligt aan de kade, twee gesluierde vrouwen zoeken bescherming in de schaduw van een muur en een grote boom. Net zoals bij de *"Jonge Romeinse"*, domineren kleur en licht het doek, maar hier zie je geen details, geen gladde afwerking of een realistische stofuitdrukking. De achtergrond is wazig gehouden, de figuurtjes op de kade zijn niet meer dan een suggestie van een menselijk lichaam, de vrouwen in de schaduw zijn niet uitgewerkt, de muur en de boom blijven vaag. Het werk doet heel impressionistisch aan en staat lijnrecht tegenover de klassieke academische stijl, die we van Karel Ooms gewoon zijn. Zonder zijn handtekening zouden we dit werk niet aan hem toeschrijven. Misschien wou hij gewoon eens tonen dat hij ook een impressionistisch werk kon schilderen.

39. Sam, de hond van Karel Ooms

Olieverf op doek, 42 x 53 cm - 1889

Verzameling Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw

Karel Ooms was een verwoed jager, die meer dan eens het gemeentelijk jachtrecht in Dessel pachtte. Van Sam, zijn laatste jachthond maakte hij dit "portret". Er bestaat ook een mooi werk van een andere hond "Lady", die hij in 1882 schilderde met jachttuig op de achtergrond. In een brief die Ooms op 5 februari 1900 vanuit Cannes naar zijn zuster in Dessel schreef, informeerde hij naar de jacht in Dessel en zelfs specifiek naar zijn jachthond: *"Heeft Mr. Nauwelaerts met de jagers van Desschel aan de Boerentang op de konijnen getrakeerd? En Sam hoe stelt hij het?"*. Hieruit blijkt dat de hond waarschijnlijk in Dessel verbleef.

40. Wilde eend op een zandoever

Olieverf op doek, 27 x 40 cm - 1900

Verzameling Rudy Lenaerts

Een dode wilde eend ligt op het zand aan de rand van een water. Een aantal pluimen dwarrelen rond het lichaam, de roodbruine kleur onder de linkervleugel en op de borst suggereert dat de vogel pas geschoten werd. Het werk is rechts onderaan gehandtekend met het monogram van Ooms: een K in een O, en gedateerd in 1900. Het is daarmee het laatste werk van Karel Ooms dat we kennen. Hij heeft het in Cannes geschilderd, want uit een brief van 5 februari 1900 weten we dat Ooms en zijn vrouw toen al ongeveer twee maanden daar waren. Een paar weken later, op 18 maart overleed hij er.

Het schilderij werd in oktober 2025 geveild bij Horta in Brussel, samen met een document over de herkomst van het werk. En dat is uitzonderlijk. Het schilderij was ooit in het bezit van een kleindochter van René della Faille, een broer van Emile della Faille, de eerste man van Edith Van Eersel.

Colofon

“Karel Ooms. Verzameld in Dessel” wordt georganiseerd door het Lokaal Bestuur Dessel met de medewerking van Heemkundige Kring De Griffioen Dessel vzw en de heer Rudy Lenaerts.

Met deze tentoonstelling wordt de 125e verjaardag van het overlijden van de Desselse kunstschilder Karel Ooms (1845-1900) herdacht.

De 40 getoonde werken hangen anders ergens in Dessel aan een muur. De werken van het Lokaal bestuur en de meeste werken van de Heemkundige Kring kregen een plaats in administratief centrum “De Plaetse”, het historisch gemeentehuis en het Sociaal Huis “De Pastorij”. Ze zijn daarmee voor het grote publiek gemakkelijk toegankelijk. De werken van mijnheer Lenaerts behoren tot zijn privéverzameling.

Met portretten, religieuze werken, historische werken, genrewerken en oriëntalistische stukken, werken op doek en paneel, voorstudies, een tekening en een ets biedt deze tentoonstelling een representatief beeld van het oeuvre van Karel Ooms.

De teksten van de brochure werden geschreven door Luc Damen, aan de hand van

- J.E. Jansen, De Kempische schilder Karel Ooms: (Desschel, 1845 – Cannes, 1900), in Taxandria. Nieuwe Reeks, jrg. VII (1939), nr. 1, p. 19-47.
- Marianne Dumon, De Antwerpse schilder Karel Ooms (1845-1900): een studie van zijn leven en werk, Leuven, 1987, 2 dln. Niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling van de KULeuven. Faculteit van de Letteren en de Wijsbegeerte. Departement Archeologie en Kunstwetenschap.
- Informatie en documentatie over Karel Ooms en zijn werken, verzameld en bewaard door de Heemkundige Kring.

De meeste foto's van de schilderijen werden gemaakt door de heer Ludo Van de Velde. De foto's bij de nummers 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 21, 26 en 39 komen uit het fotoarchief van de Heemkundige Kring.

Voor de lay-out zorgde Anke Peeters,
Dienst Communicatie van het Lokaal Bestuur

Tentoonstelling 2025-2026

De tentoonstelling in administratief centrum “De Plaetse” werd op zondag 30 november 2025 officieel geopend door schepen van cultuur Barbara Rommens. Luc Damen, archivaris en voorzitter van de Heemkundige Kring gaf een lezing over het leven en de werken van Karel Ooms. Voor de muzikale ondersteuning werd beroep gedaan op Dagmar Feyen op piano en Griet Bols op hobo.

De tentoonstelling is open van 6 december 2025 t.e.m. 4 januari 2026, op zaterdag en zondag van 10 tot 17 uur in AC “De Plaetse” - Hannekestraat 1 - 2480 Dessel.

